Кошт паштовай перасылкі
аплачана агулам.

Цана асобнага нумару 250.000 м.

Голас Беларуса

Адрэс рэдакцыі і адміністрацыі: Вільня, Віленская вул. 12, п. 6. (Wileńska 12 m. 6).
Рэдакцыя адчынена ад 12 да 2 г. штодня апрача сьвяточных дзён. Адміністрацыя ад 9 да 3 г.

Выходзіць два разы у тыдзень.
Падпіска на адзін месяц з дастаўкай да хаты 3.000000 м.
Для заграніцы удвая даражэй.

Няпрынятыя у друк рукапісы назад не вяртаюцца.
Аплата надрукованага залежыць ад Рэдакцыі.
Цана абвестак: перад тэкстам 400.000 мк., сярод тэксту 300.000 м. і на 4 стр. 250.000 м., за радок пэтыту у 1 шп.

№ 2. Вільня, Нядзеля, 17-га лютага 1924 г. Год I.

У гэтым нумары 6 страніц.

Паваротны пункт.

У палове студзеня ў Менску адбыўся Пяты Усебеларускі Зьезд Радаў, які бязумоўна зьявіцца паваротным пунктам у гісторыі будаваньня беларускай дзяржаўнасьці. У сьлед за пастановамі Гомельшчыны і Вітабшчыны аб аб'яднаньні з дасюлешняй шасьціпавятовай Радавай Беларусяй Пяты Зьезд Радаў цьвёрда і рашуча паставіў пытаньне аб аб'яднаньні Беларусі на парадак дня. Зьезд адмовіўся выбіраць новы ўрад, пакуль ня будзе скліканы Надзвычайны Зьезд Радаў усяе Усходняе Беларусі, які пачне новы этап у гісторыі Беларусі.

Пяты Усебеларускі Зьезд Радаў закончыў першы—самы цяжкі пэрыяд у гісторыі Радавай Беларусі. Трудным і цярністым быў гэты шлях, як наагул увесь шлях вызваленьня беларускага працоўнага народу. У нязвычайна цяжкіх вонкавых і ўнутраных абставінах, матарыяльных і маральных варунках беларускі працоўны народ распачаў будаваньне сваей дзяржаўнасьці. Беднасьць матарыяльная, зьяўляўшаяся вынікам паваеннай разрухі, зьнішчэньня змагаўшыхся на абшарах нашай зямелькі ў працягу шасьцёх гадоў арміяў, йшла побач з беднасьцю культурнаю, зьяўляўшайся вынікам векавога чужацкага паняволеньня. Трэба было закладаць фундамант, як сацыяльнае эканоміі, так і маладое культуры. Тая невялічкая жменя беларускіх культурных працаўнікоў, якая раней распачала працу над адраджэньнем беларускага народу, сілаю вонкавых абставін распылілася, апынулася ў розных кутках Бацькаўшчыны, аддзеленых адзін ад другога гранічнымі слупамі, а часта і па-за межамі роднай старонкі на чужыне.

Але беларускі працоўны народ—сяляне, работнікі і вышаўшая з работніцка-сялянскай масы інтэлігенцыя — бліскуча выявіў сваю жыцьцяздольнасьць. Нязвычайна напружаная праца мазалістых рук дала неспадзяваныя вынікі. Ахапіўшы перш невялічкую частку нашай Бацькаўшчыны, беларуская культурная праца крок за крокам стала пашырацца на ўсё новыя абшары. Менск—палітычны і культурны цэнтр маладое рэспублікі — стаў тым прыцягваючым пунктам, да якога імкнуліся застаўшыяся яшчэ ў сфэры маскоўскіх уплываў часткі нашай бацькаўшчыны, і цяпер аб'яднаньне Усходняй паловы нашай Бацькаўшчы мы можам лічыць дакананым фактам.

Найбольш трудная частка цярністага, але слаўнага шляху пройдзена. Шмат яшчэ працы ўперадзе, шмат перашкодаў трэба яшчэ асіліць, але ўжо няма такой сілы, якая-б змагла зьвярнуць беларускі народ з таго шырокага гістарычнага шляху, на які ён узышоў. Распачаўся новы этап дзяржаўнага будаўніцтва. Пасееныя зярняты даюць ужо буйныя ўсходы, зацьвітуць і закрасуюць. Мы верым, што работніцкія і сялянскія масы ўсяе Беларусі даб'юцца свайго і нацыянальнага і сацыяльнага вызваленьня, і эканамічнага і культурнага росквіту. Патрэбна толькі няўпынная, напружаная праца. А наш народ умее і любіць працаваць.

Кумельган.

Сьвята Літвы.

Як дзень 25 сакавіка 1918 году, калі была абвешчана незалежнасьць Беларусі, зьяўляецца агульна-беларускім нацыянальным сьвятам,—так дзень 16 лютага зьяўляецца такім-жа нацыянальным сьвятам братняга нам літоўскага народу: гэта — ўгодкі абвешчаньня незалежнасьці Літвы.

Аднак, не аднолькавая доля спаткала гэтыя два важныя палітычныя акты. Незалежнасьці Беларусі ў тыя часы ня прызналі ані нямецкія акупацыйныя ўлады, ані дзяржавы антанты, ані Польшча, ані Радавая Расея. І толькі тады, калі ў Менску ўтварыўся беларускі камуністычны ўрад, Беларусь была прызнана, як асобная Радавая Рэспубліка, ды ўсяго ў межах шасьцёх паветаў Меншчыны. Заходняя Беларусь—Віленшчына, Горадзеншчына, Беласточчына, Наваградчына і Піншчына — апынулася пад уладай Польшчы і падзелена на некалькі ваяводзтваў. Гомельшчына (Магілёўшчына), Вітабшчына, Смаленшчына—увесь беларускі абшар на ўсход ад Меншчыны — да апошніх дзён быў далучаны да Маскоўшчыны. І толькі сёлета нашаму дзяржаўнаму ідэалу суджана было зрабіць два важныя заваяваньні: у склад Радавае Беларусі, якая зьяўляецца поўнапраўным сябрам Саюзу Сацыялістычных Радавых Рэспублік, увайшлі ўсе нашыя ўсходнія землі, а сьледам за гэтым, актам прызнаньня de jure Саюзу Сацыялістычных Радавых Рэспублік, аказалася прызнанай, ня толькі Нямеччынай і Польшчай, але і Англіяй, Аўстрыяй, Нарвэгіяй і Італіяй такжа і Беларуская Сацыялістычная Радавая Рэспубліка.

Гісторыя стварэньня незалежнае Літоўскае Рэспублікі была шмат прасьцейшая. Як пры тварэньні незалежнае Польшчы, так і пры зачатках Літоўскае Рэспублікі, вялізарную ролю адыграла прыхільнасьць нямецкае ўлады да гэтых дзьвюх новых дзяржаваў. Але Літва ў разуменьні Нямеччыны павінна была мець зусім іншую географічную карту, чымся мае цяпер: немцы маніліся далучыць да яе блізу ўсю Заходнюю Беларусь, затое зусім ня зьбіраліся аддаваць літвіном Прускае Літвы і такога важнага пункту, як Клайпэда, што зачыняе выхад з Нёмна ў мора. Ня гледзячы на такое становішча Нямеччыны, ня гледзячы на доўгі час варожыя да Літвы адносіны дзяржаваў-пераможцаў, літоўскі народ сваімі ўласнымі рукамі здолеў аб'яднаць з сваей Рэспублікай, як Прускую Літву, так і Клайпэду, апошнім актам забясьпечыўшы сабе вольны выхад у мора. Але паўдзённыя ўзьмежкі Літвы (падвіленскія) разам з усёй Заходняй Беларусяй папалі пад уладу Польшчы.

Старыя гістарычныя сувязі паміж беларускім і літоўскім народамі ў часы незалежнага Беларуска-Літоўскага гаспадарства, пасьля супольная нядоля пад уладай чужынцаў, урэшце супольнасьць ідэалаў гэтых двух „мужыцкіх" народаў заўсёды былі падставай дзеля самых прыязных беларуска-літоўскіх адносінаў. На віленскім грунце беларускае і літоўскае грамадзянства асабліва зьбліжае тое бязпраўнае палажэньне, у якое паставіла нас і ўсе другія „нацыянальныя меншасьці" палітыка „дэмакратычнае" Польшчы, што разглядае „інародцаў", як „гной" дзеля „высокае польскае культуры" і імкнецца да поўнага зьніштажэньня іх нацыянальнае самабытнасьці. І вось, вітаючы нашых „таварышаў па няшчасьцю"—„польскіх" літвіноў з прычыны іх агульнанацыянальнага сьвята, мы шлём ім гарачае жычэньне быць стойкімі і нязломнымі ў настаўшыя для іх, як і для нас, часы ліхалецьця, цьвёрда веручы, што душы народу не здалее забіць і апаганіць ніякі ўціск, ніякія перасьледаваньні.

А. Н.

Безрабоцьце.

У выніку буржуазнай санацыі скарбу ў Польшчы распачаўся нябывалы прамысловы крызіс. Сотні фабрык зачыняюцца, пазбаўляючы працы дзясяткі тысячаў работнікаў ува ўсіх прамысловых цэнтрах, асуджаючы іх сем'і на галодную сьмерць. Нядоля вызыскуемых работнікаў яшчэ больш павялічваецца; работніцкая кляса стаіць проста перад катастрофай; хроніка штодзенных газэт перапоўнена весткамі аб самагубствах з прычыны голаду.

Безрабоцьце—выклікане прамысловым крызісам, звычайнае зьявішча пры капіталістычным ладзе. Вытварыўшаяся гаспадарчая сітуацыя, у якой не апошнюю ролю сыграла т. зв. валёрызацыя, прывяла да таго, што тавары польскага вырабу сталі даражэйшымі, чым заграпічныя і дзеля гэтага збыт іх на заграпічных рынках спыніўся. Страшэннае абядненьне шырокіх слаёў насяленьня перашкаджае таксама збыту гэтых тавараў і на ўнутраным рынку. Вось дзеля чаго прамыслоўцы зачыняюць на пэўны час свае прадпрыемствы. На гэтай апэрацыі яны нічога ня трацяць, бо адсутнасьць тавараў на рынку дасьць ім магчымасьць яшчэ больш падняць цэны, а гэта для іх зьяўляецца яшчэ лепшым гешэфтам, чым вытворчасьць.

Абракаючы тысячы работнікаў на безрабоцьце, а іх сем'і на голад, холад і нэндзу, скарочаньне вытворчасьці цяжка адабіваецца і на шырокіх масах спажыўцоў, на тых-жа работніках і працоўным сялянстве. Таварны голад на рынках прымусіць сялянства плаціць яшчэ больш высокія цэны за патрэбныя яму рэчы. Безработныя масы гарадзкога насяленьня прымушаны будуць скарачаць свае патрэбы, тым самым скароціцца папыт на вырабы сельскай гаспадаркі і абнізіць цэны на сельска-гаспадарскія прадукты. Гэта ня значыць, што ў гарадох спадуць цэны на прадметы першай патрэбы, гэта выкарыстаюць толькі розных гатункаў спэкулянты, скупоўваючы па нізкім цэнам хлеб у сялянства, якое прымушана будзе прадаваць яго, каб плаціць звалёрызаваныя падаткі.

Аднача́сна з гэтым разьбіваецца з падвоенай сілай наступ капіталу, бо безрабоцьце стварае для эксплёататараў выключна карысны мамэнт для наступу. У пэрыяд застою адна толькі пагроза выдаленьня з фабрыкі зьмяншае адпорную сілу пралетарыяту. Лік сябраў прафэсыянальных саюзаў зьмяншаецца. Здольнасьць падтрыманьня праз іх бастуючых работнікаў шыбка падае. Гэта ўсё выкарыстоўвае капітал, які абрэзвае і без таго нэндзныя заработкі і рыхтуецца да замаху на найважнейшае заваяваньне міжнароднага пралетарыяту—на 8 гадз. дзень працы.

Аслабляючы адпорнасьць работнікаў з боку эканамічнага, безрабоцьце аслабляе і іх палітычную сілу. Работнікі гуртуюцца каля сваіх варштатаў працы. Сіла работнікаў—у згуртаваньні вялікіх масаў пралетарыяту на фабрыках, капальнях і г. д., і гэтае згуртаваньне дае пачуцьцё сілы і магчымасьць хуткай і прадуктыўнай мабілізацыі да змаганьня. І дзеля гэтага зусім не зьяўляецца прыпадкам, што пэрыяды безрабоцьця — гэта пэрыяды ўзмацаваньня рэакцыі і рэпрэсыяў. Не прыпадкова і тое,—што як раз у сучасны момант, калі фабрыкі спыняюць сваю працу, Хьена з вітасоўцамі супольна вядуць вострую кампанію ў прэсе аб скасаваньні „дэмакратычнай" марцовай канстытуцыі і такую зьмену выбарнага закону, каб аддаць Сойм выключна ў лапы „польскай народовай большасьці", г. зн. хьенскіх абшарнікаў і капіталістаў і вітасоўскіх паўпанкаў.

Дзеля гэтага ўтрыманьне ў арганізацыйных рамках, згуртаваньне распадаючайся з прычыны безрабоцьця работніцкай масы зьяўляецца заданьнем дня, як для абароны эканамічных інтарэсаў пралетарыяту, таксама і дла забесьпячэньня палітычных правоў працоўнага народу.

Прафэсыянальныя саюзы ня змогуць забясьпечыць гэтага. Патрэбна стварыць арганізацыі, запрыстасаваныя да бягучага мамэнту да, варункаў жыцьця і барацьбы, выклікаемых безрабоцьцем, якія будуць выразьнікам і прыладаю патрэбаў і дамаганьняў безработных.

Гэткай арганізацыяй павінны быць камітэты безработных.

Камітэт безработных павінна мець кожная спыніўшая працу фабрыка. Фабрычныя камітэты павінны злучацца па раёнам. На чале раённых камітэтаў павінен стаяць гарадзкі камітэт безработных. Урэшце павінен быць утвораны галоўны камітэт для ўсіх абшараў Польшчы, як агульнае прадстаўніцтва і кіраўніцтва ўсіх безработных.

Гэткая арганізацыя безработных, якая-б ахоплівала ўсіх работнікаў бяз розьніцы нацыянальнасьці і палітычных пераканаяньняў, якая-б знаходзілася ў цеснай лучнасьці з прафэсыянальнымі саюзамі, будзе мець магчымасьць падняць адналітую барацьбу ў абароне безработных. З ёю прымушаны будуць лічыцца і эксплёататары-капіталісты і ўлада. Будзе яна грознай арміяй для ўсіх тых, хто, карыстаючы з эканамічнай катастрофы працоўнага народу, спрабаваў-бы нанясьці яму і палітычны ўдар.

К—н.

Зьдзекі над рэпатрыянтамі.

Рэпатрыянты і рээмігранты, што зьмяшчаюцца ў бараках на Повонзках у Варшаве, прыслалі да „Robotnika“ апісаньне свае горкае долі на бацькаўшчыне.

„Палажэньне нашае — чытаем там — у запраўднасьці прадстаўляецца шмат горшым і безнадзейным, як гэта можна сабе ўявіць. Голад, холад, хвароба, нэндза — вось наш лёс па прыбыцьці на бацькаўшчыну. Баракі нашыя — гэта сьмярдзючая клоака, дзе ў часе марозаў тэмпэратура 2°—3°, у часе адлігі вада льецца на галовы, а барак выдаецца, быццам пабудаваны пасярод возера. Праўда, маем і печы, але роля іх вельмі абмяжованая з прычыны мікраскапічных дамак пяску, палітага вадой і называемага вуглем. Даюць нам два разы ў дзень гарачую ваду, але гэтыя адзіныя два дабрадзействы маюць у хуткім часе ў нас адабраць.

Быў на этапе шпіталь, які замкнулі. Цяпер хворыя зьмяшчаюцца ў бараках, а з прычыны адсутнасьці санітарнага дагляду і выгадаў вельмі моцна даюцца адчуваць прысутным. Дзяцей у бараках ёсьць каля 150. Жыцьцё ў бараках выціскае на іх свой знак. Няма сярод іх ніводнага, якое магло-б цешыцца здароўем. Босыя, абдзёртыя, галодныя, цярпяць адсутнасьць патрэбнага і прызваітага выхаваньня. У бараках ня дбаюць аб прызваітасьць.

... У бараках нашых шмат хворых, сярод іх заслугоўвае на ўвагу некалькі асобаў сьляпых і глуханямых, а таксама адна кабета хворая ўмыслова. Паміма ўсялякіх стараньняў ніхто на іх не зварочвае ўвагі; пагражае ім галодная сьмерць... Апрача іх ёсьць тут яшчэ іншыя людзі, якія да працы няздольны, старыя, калекі і т. п. Палажэньне іх усіх бадай безнадзейнае“.

Так справа стаіць у Варшаве. Што-ж можна сказаць аб правінцыяльных этапах, напр. у Баранавічах, дзе кіраўніком апекі над рэпатрыянтамі быў нейкі Якуб Даманскі, якога суд ужо ня раз караў вастрогам за зладзейства і іншыя брудныя рэчы. Гэты пан Даманскі яшчэ ў 1917 г. быў прыгавораны судом на некалькі месяцаў у вастрог за пастаўку дзяўчат ў дамы распусты, а ў 1920 г. на два гады ў вастрог.

Але ня гледзячы на гэта, 1 ліпня 1923 г. за часоў ураду Хьена-Пяста пан Даманскі быў назначаны Кіраўніком ураду апекі над рээмігрантамі ў Баранавічах. Цяпер міравы судзьдзя ў Варшаве прызнаў Даманскага вінаватым у тым, што нё ашуканчым спосабам дастаў ад аднэй прастытуткі залаты пярсьцёнак, які яна ўкрала ў аднаго з сваіх кліентаў. І гэткі пан займаў такое высокае палажэньне, быў кіраўнікам ураду апекі над рэпатрыянтамі. Можна сабе ўявіць, як „апекаваўся“ гэты пан над беднымі рэпатрыянтамі, што вярочаліся з „бальшавіцкага пекла“ на бацькаўшчыну.

Беларускія паслы павінны зьвярнуць асаблівую і неадкладную ўвагу на ўрад апекі над бежанцамі ў Баранавічах. Хай тыя, хто да гэтага часу баяўся заявіць аб сваіх крыўдах, высьвятляць дзейнасьць пана Даманскага—высокага чыноўніка Міністэрства Працы і Сацыяльнай Апекі.

К.

Палітычныя падзеі.

ПОЛЬШЧА.

Міністар заграпічных спраў граф Замойскі, зрабіў ў Соймавай Камісіі „экспозэ“, аб якім „Kurjer Polski“ дасьціпна кажа, што „найцікавейшым зьяўляецца тое, чаго ў ім якраз няма“... Гледзячы на ўсю палітычную рэчавістасьць вачамі Францыі, п. мін. Замойскі „не адпавядае нават кругазору польскага пасла ў Парыжу“...

У Варшаве адбылася спэцыяльная канфэрэнцыя Рады міністраў, з участцем Навагрудзкага ваяводы п. Рачкевіча і Віленскага дэлэгата п. Романа, — у справе абароны ўсходніх граніц Польшчы і наагул „санацыі“ адносінаў на Крэсах. Якія „вехі“ ўстанавіла канфэрэнцыя, П. А. Т. ня кажа.

На паседжаньні адміністратыўнай камісіі Сойму выбрана спэцыяльная камісія з 5 паслоў для дакладнага дасьледу матэр'ялаў аб адкрытых ваенных і цывільных „сьпісках“ (тайных арганізацыяў), якія мелі мэтай „замах на Канстытуцыю“...

На другую палову лютага за пачтовы ліст у Польшчы павінны плаціць 200 тыс. мр., за аткрытку 110 тыс.; заграпічны ліст — 550 тыс.; да Чэхіі на 125 тыс. таней.

Польская Пазычковая Каса публікуе балянс на 31 студзеня, з якога відаць, што „залаты запас“ Польшчы павялічыўся вельмі значна — на адну шостую—за студзень, але затое яшчэ шмат больш—бо амаль ня ў два разы — павялічыўся доўг дзяржаўнага скарбу гэтай Касы. За студзень гэты доўг узрос з 238,200,000 залатых марак да 365,200,000... Гэта значыць, што ў апошнія дні перад дэкрэтам п. Прэзыдэнта—„аканчальным спыненьнем друкаваньня папяровых марак на патрэбы скарбу“ — да 1 лютага якраз і пасьпяшылі надрукаваць такую аграмадную масу гэтых самых „непакрытых“ марак на гэтыя самыя патрэбы, што яна складае палову ўсяго таго, што надрукавана было за ўсе гады перад тым... Цяпер дапраўды можна даць і адпачнуць друкарням...

У Віленскім „чыста-польскім“ Унівэрсытэце на ахвяры абшарнічкі граф. Умястоўскай, падараваўшай „Стэфану Баторыму“ больш як 2000 дзесяцін беларускай зямлі — арганізуецца сельска-гаспадарчы аддзел..., на які таксама ня будуць прымаць сыноў беларускай Зямлі, скончыўшых беларускія гімназіі...

У Лодзі лік безработных дайшоў да 20.000...

НЯМЕЧЧЫНА.

У адным з гарадоў Надрэніі народ грамадой абкружыў будынак, у якім адбывалася сабраньне справакаваных францускай акупацыйнай уладай „незалежнікаў“ і, падпаліўшы яго бэнзынам, перабіў каля 17 чалавек, паміж іх і „камісара ўраду“..

С. С. Р. Р.

Урад Саюзу Радавых Рэспублік распачаў правядзеньне фінансавай рэформы. Выданы дэкрэт Ц. В. К. і Рады Народных Камісараў аб выпуску дзяржаўных скарбовых білетаў. Білеты абавязковы для прыняцьця ўсімі ўстановамі і асобамі па іх залатой вартасьці і будуць выпускацца ў меру патрэбы па аднаму, тры і пяць залатых рублёў. Савецкія знакі часова застаюцца і з часам будуць выкуплены ўрадам, а ўзамену іх будуць выпушчаны срэбныя і медныя манэты. Скарбовых білетаў на днях будзе выпушчана на 25 мільёнаў зал. руб.

Пасьля сьмерці Леніна моцна павялічыўся ўваход беспартыйных работнікаў і сялян у Радавую Камуністычную Партыю. У аднэй толькі Маскоўскай губ. на 7 лютага пададзена 17.139 заяваў.

Выбраны на Ўсесаюзным Зьезьдзе Ц. В. К. С. С. Р. Р. складаецца, згодна з канстытуцыяй, з двух частак: Саюзнай Рады ў складзе 414 сяброў, прапарцыянальна насяленьню паасобных рэспублік; стосяброва Рада Нацыянальнасьцяў, у якой раўнамерна прадстаўлены 32 Рэспублікі і аўтаномныя краіны. Прэзыдыум Ц. В. К. С. С. Р. Р. складаецца з 21 сябра, з іх 7 прадстаўнікоў Прэзыдыума Саюзнай Рады, 7 Прэзыдыума Рады Нацыянальнасьцяў і 7 выбраных абедзьвюма Радамі на супольным паседжаньні. У склад прэзыдыума паміж іншымі ўвайшлі: Томскі, Цюрупа, Ракоўскі, Чубар, Рудзутак, Фрунзэ, Калінін, Каменёў, Сталін, Пятроўскі, Чарвякоў, Нарыманаў. Сэкрэтар прэзыдыума—Енукідзе. Старшынямі Цэнтр. Вык. Каміт. С. С. Р. Р. выбраны: Калінін (Р.С.Ф.С.Р.), Пятроўскі (Украіна), Нарыманаў (Закаўказьзе), Чарвякоў (Беларусь).

ІТАЛІЯ.

Адкрыўшы сваей прамовай выбарную кампанію, Мусоліні заняты цяпер састаўленьнем кандыдацкага сьпіску фашыстаўскай партыі, на які ён хоча зьмясьціць ня толькі фашыстаў, але ўсіх найвыдатнейшых палітычных дзеячоў Італіі, ведама-ж не сацыялістаў. На першых месцох сьпіску стаяць імены Мусоліні, Орляндо, Саландра, Ніколі і інш. Гэты выбарны „блёк“ п. Мусоліні робіць і дзеля таго, што, паводле яго новага „выбарнага закону“, тая партыя, што на выбарах атрымала найвялікшую лічбу галасоў, атрымлівае дарма яшчэ $^2/_3$ усіх мандатаў.., бо паміж акругоў дзеліцца толькі адна трэць усіх мандатаў, а рэшта ідзе „у прэзэнт“ пераможцу, г. значыць фашыстам,—каб запэўніць ім у Парлямэньце „бязумоўную большасьць“ і „трываласьць ураду“...

Вось аб гэтым лятуцяць і нашыя эндэчкі!..

НОРВЭГІЯ.

Норвэгія прызнала de jure ўрад С. С. Р. Р.

„КРЫВІЧ“.

Месячнік літэратуры, культуры і грамадзкага жыцьця. Пад рэд. В. Ластоўскага і К. Дуж-Душэўскага. №№ 1—6.

Трэба перадусім шчыра прызнацца ў вялікай віне: больш, як паўгода, істнуе адзіная па гэты бок усходняга кардону беларуская часопісь, беларуская прэса ў Заходняй Беларусі ані разу не адгукнулася на гэтае, у кожным разе вельмі выдатнае ў нашым бедным культурай жыцьці зьявішча...

Пэўна-ж былі тыя ці іншыя прычыны гэткага доўгага маўчаньня... Але трэба прызнаць і тое, што запраўдная вартасьць культурнай працы ковенскіх „крывічоў“ усё-ж перамагла...

Мы ня будзем тутака дашуківацца гэтых прычын, скажам толькі, што галоўная з іх ляжыць у тых аб'ектыўных варунках—парэзу і падзелу беларускай тэрыторыі і беларускага грамадзянства на 4—5 кавалкаў, ня лічучы эміграцыі, якія воляй лёсу змушаны жыць і прамаваць у вельмі розных палітычных варунках. Ужо адно гэта выклікае пэўныя, часам вельмі глыбокія і прыкрыя непаразуменьні...

Трэба-ж прызнаць, што ўсюды, ува ўсіх бяз вынятку „заборах“ Беларусі няма запраўднага, зусім нармальнага палітычнага жыцьця, якое магчыма толькі ў незалежнай і непадзельнай дзяржаве... Паўсюль маюцца свае асобныя для кожнага „забору“, дэнармуючыя свабоднае ў сваім нацыянальным адзінстве жыцьцё, ўплывы і цісьненьні, свае „рэжыянальныя“—дыплёматычныя ці палемічныя—„ор'ентацыі“...

Палітычны падзел *прымушае* да раздрабленьня, але беларускае грамадзянства якраз і *павінна* — насустрэчу гэтаму вонкаваму прымусу — процістанавіць сьвядомую волю да падтрыманьня, а нават паглыбленьня і ўмацаваньня нацыянальнага адзінства...

І, калі лёкальная палітыка ор'ентацый заўсёды дзеліць, дык культурная праца, імкнучаяся да тварэньня агульна-нацыянальнага, агульна-людзкага значэньня вартасьцяў, заўсёды лучыць, зблiжае, яднае...

Таксама здарылася і ў тым выпадку, аб якім мы пачалі мову: калі „крыўская“ палітыка ковенскіх беларусаў падзяліла, дык *беларуская культура* „Крывіча“ ізноў спыніла падзел—злучыла ізноў і, як мы казалі—перамагла...

Можна нават наагул сказаць, што, нават выракшаяся з тых ці іншых прычын, палітычных мэтадаў чыста культурная праца часта мае ў канцы канцоў палітычныя вынікі шмат вялікшага значэньня, чым чыста палітычная дзеяльнасьць, асабліва — ў тых палітычна-ненармальных варунках, аб якіх мы казалі вышэй...

І наадварот, чыста палітычныя мэтады, не падмацованыя культурнай працай грамадзянства, наагул ня могуць тварыць палітычных фактаў, колькі-небудзь трывалага значэньня.

Кожнаму ясна, што наагул усякая палітычная дзеяльнасьць беларускага грамадзянства ў варунках, ня створаных свабодна народам для сябе, як для самамэты, але якраз наадварот—створаных для яго ў мэтах таго палітычнага арганізму, у які папала тая ці іншая частка беларускага грамадзянства,—наагул вельмі небясьпечна і часта можа прынясьці вялікую шкоду для суцэльна-нацыянальнага жыцьця і яго разьвіцьця, як адзінага арганічнага цэлага...

Дзеля таго наагул ніколі ня трэба за шмат захапляцца палітычным дзействам у „чужой хаце“ бо, нават пачаўшы з найбезатказнейшай опозыцыі, акурат дойдзеш да „ўгоды“...

Найлепшы прыклад гэтага даюць „найвытраўнейшыя“ польскія палітыкі з аўстрыяцкага забору, якія патрапілі йграць вельмі значную ролю ў Аўстрыі, але зусім ня прыдаліся ў дажыўшай да незалежнасьці Польшчы...

Палітыка для нас павінна быць усюды толькі спосабам для павялічэньня культурнага багацьця народу...

Культурна-эканамічная незалежнасьць грамадзянства ў данных граніцах таго ці іншага забору і культурна-нацыянальная непадзельнасьць—паверх усіх палітычных граніц—вось тое, чаго можна бяз усякага страху і рызыкі дабівацца і дасягаць самымі мірнымі і нармальнымі мэтадамі—пры ўсялякіх варунках, як гэта відаць з прыкладу жыдоў...

І трэба зразумець, што ў гэтым, ня толькі няма здрады беларускаму палітычнаму ідэалу, але якраз наадварот: гэта найвярнейшы шлях дасягненьня апошняга...

Гэта добра зразумелі кіраўнікі „Крывіча“, і ў гэтым іх вялікая моц, як бы і з кім не дзяліла іх тая ці іншая іхная „палітыка“...

І вось дзеля чаго іх дзеяльнасьць выходзіць далёка за межы іх частковага палітычна-„крыўскага“, заборнага жыцьця і іх часопісь вырастае да разьмераў значнага агульна—і супольна-беларускага нацыянальнага факту.

Вось як тлумачаць сваё новае становішча рэдактары „Крывіча“.

Увесь час рэвалюцыі ўсе нашы сілы былі скіраваны ў бок абароны палітычных пазіцыяў, клалася на гэты бок многа ахвярнай і труднай працы; ніва-ж нашай культурнай працы была пакінута выключна ініцыятыве і захадам паасобных дзеячоў.

У выніку атрымалася значнае папярэджаньне працы палітычнай перад культурнай. Настаў вялікі час, калі беларускай адраджэнскай думцы, ані на момант ня спыняючы ні з якога боку змаганьня, патрэба акапацца на здабытых дагэтуль пазыцыях; прыступіць да творчай працы ў дзедзіне нашага самапазнаньня, самаацэны і самакрытыкі“...

І так, культура—папярод палітыкі, вось—першая галоўная рыса часопісі, маючая, як мы бачылі,

Дырэкцыя Беларускае Драматычнае Майстроўні

зварачываецца да ўсяго грамадзянства з уклоннай просьбай прыслаць ёй ці паведаміць, дзе можна знайсьці вось якія п'есы:

1) беларускі пераклад **„На дне“**, М. Горкага (перакл. М. Краўцоў).

2) **„Эрос і Псыха“**, Жулаўскага — беларускі пераклад Янкі Купалы.

3) **„Дачка Ёрыо“**, пастырская трагэдыя Д'Аннунціо — у польскім, ці расейскім перакладзе.

Адказы прысылаць на рэдакцыю „Голаса Беларуса“.

АНГЛІЯ.

Мак-Дональд 12 лютага абвесьціў у Парлямэнце праграму сваёй палітыкі. Падкрэсьліўшы, што ён, прэм'ер, узяў на сябе таксама і заграніччыя справы, каб лепей выпаўніць галоўную задачу аздараўленьня хворай Эўропы. Мак-Дональд на першым пляне сваёй прамовы паставіў адносіны да Саюзу Радавых Рэспублік. Прэм'ер ангельскі мае намер стварыць зьмешаную радава-ангельскую камісію, якая-б падгатавала вырашэньне ўсіх спорных пытаньняў.

Пераходзячы да Францыі, Мак-Дональд выказаў „моцнае пераконаньне“, што „справа Надрэніі“ будзе ўрэгулявана ў працягу некалькіх дзён... і ўжо згары надзякаваў за гэта п. Пуанкарэ... (які пры Бальдвіне зусім ужо было разгаспадарыўся ў Надрэніі, як у сваёй хаце..) „Задачай Ангельскага ўраду будзе стварэньне здаровай атмасфэры ў англа-францускіх адносінах“, сказаў дэлікатна Мак-Дональд па адрэсу П. Пуанкарэ, якога ў Англіі называюць „узброеным вар'ятам“.. Абмяжаваньне ўзбраеньняў будзе пробным камянём для „шчырасьці“ і „мірнасьці“ палітыкі эўрапейскіх дзяржаваў (чытай—перадусім Францыі і яе „сьвіты“). Як найбольш аўтарытэтная Ліга Народаў, да якой павінны ўвайсьці Нямеччына і С.С.Р.Р. вельмі паможа ў гэтым аздараўленьні Эўропы.

У справе адшкадаваньняў Мак-Дональд падкрэсьліў патрэбнасьць перагляду ўсёй цэласьці ня толькі фінансава-эканамічных, але і палітычных адносінаў паміж Нямеччынай і Антантай. За гэтай формулай можа, якраз і хаваецца тая міжнародная Канфэрэнцыя, на якой Мак-Дональд хоча паставіць пытаньне аб пераглядзе Вэрсальскага Трактату.

Выразіўшы надзею, што „пры новым курсе эўрапейскай палітыкі“ і Амэрыка захоча працаваць разам, Мак-Дональд абяцаў, што ўнутры Краю галоўную ўвагу ён зьвярне на перамогу безработцьця, кватэрнага крызысу,—на направу фінансаў і падтрыманьне дробнага хлебароба.

Ня маючы большасьці ў Парлямэнце, урад Мак-Дональда тым больш павінен утрымацца толькі сілаю сваёй разумнай і энэргічнай—мірнай вонкавай і шырока-сацыяльнай унутранай палітыкі.

ЛАТВІЯ.

Мін. загр. спраў у новым габінэце Самуэльса п. Сейя, сабраўшыся на Канфэрэнцыю ў Варшаву, заявіў прадстаўнікам прэсы, што ён—моцны прыхільнік ваенна-абароннага і таможанага цеснага саюзу Латвіі, Літвы і Эстоніі...

АЎСТРЫЯ.

Мін. загр. спраў заявіў у парлямэнцкай камісіі, што ўрад у бліжэйшыя дні праўна прызнае сучасны ўрад у С. С. Р. Р.

як агульна беларускае абаснаваньне, таксама і сваё поўнае лёкальнае апраўданьне...

Але пад знакам найменьня „Крывіч“, у зьвязку з поўным адходам ад актыўнай палітыкі, ствараецца вельмі характарны ўклон часопісі ў вобласьць гісторыі.

Найбольшая частка артыкулаў і заметак у „Крывічу“, згодна, так сказаць, з першай любоўю галоўнага рэдактара В. Ластоўскага, зварочаны ў бок роднай мінуўшчыны...

І гэта таксама—зусім зразумела.

Як толькі грамадзянства ставіць сабе мэты нацыянальнага самапазнаньня, дык адразу павінна зьвярнуцца да шуканьня крыніц і каранёў таго, што істнуе ў сучаснасьці, бо кожнае жывое, арганічнае, індывідуальнае зьявішча мае сваё разьвіцьцё ў часу і дзеля гэтага можа быць пазнана цалком толькі гістарычна...

Але ня толькі ў самапазнаньні тут рэч...

Тэрмін „культура“ запазычаны навукай у хлебароба ці садавода: культура і складае сабраньне добрых, праверaных, аснаваных на ізучэньні гісторыі разьвіцьця таго ці іншага арганізму, спосабаў, якія маюць наагул мэтаю найвышэйшую дасканаласьць гэтага свабоднага разьвіцьця...

Ясна адсюль, што гістарычнае самапазнаньне, як частка грамадзянскай культуры, ставіць сабе галоўную для грамадзянства мэту—самаўзгадаваньне...

Вельмі важным і сумным вынікам таго, што беларускі народ быў падбіты праз колькі вякоў і праз увесь гэты час ня жыў гістарычным жыцьцём, зьявілася тое, што ня толькі яго жывыя адзінкі і яго тэрыторыя пераходзіла з рук у рукі, рэзаліся і дзяліліся, як рызы Хрыста, паміж тымі ці іншымі крыжаваўшымі яго „воінамі“, але таксама, як яго Бацькаўшчына, дзялілася й аставалася ў заборцаў, як адарваныя ад цэлай сьвятарнай рызы шматы і кавалкі, і яго мінуўшчына,—яго суцэльнае культурна-гістарычнае разьвіцьцё... **Суліма.**

(Далей будзе).

З Польскага Сойму.

Аб біцьці заарыштаваных на беларускіх землях.

Ў справе сьпешнай інтэрпэляцыі Беларускага Соймавага Клюбу аб біцьці і катаваньні палітычна-заарыштаваных праз паліцыю і вывядоўцаў на Kresach Wschodnich меў прамову ў Сойме на паседжаньні 12 лютага пасол Сымон Рак-Міхайлоўскі. Прамову яго—з прычыны яе важнасьці—зьмяшчаем у цэлым відзе, паводле стэнаграмы.

Віцэ-маршалак Марачэўскі: Для ўматываваньня сьпешнасьці слова мае пасол Рак-Міхайлоўскі.

Пасол Рак-Міхайлоўскі: Высокі Сойм! Ня першы раз ў цяперашнім Сойме складаем мы інтэрпеляцыі аб біцьці і катаваньні заарыштаваных праз паліцыю і вывядоўцаў. Ня так даўно былі інтэрпеляцыі і з боку другіх партыяў у гэткіх-жа справах. Але да гэтага часу біцьцё і катаваньне не зьмяньшаецца.

Да нашага Клюбу ўвесь час уплываюць скаргі беларускага насяленьня на дзікае катаваньне праз паліцыю арыштаваных. Не ўваходзячы ў сутнасьць справы арыштаваных—гэта мае вырашыць суд — на падставе пасольскіх даходжаньняў і данясеньняў з правінцыі ўдалося сьцьвердзіць, што палітычна-сьледчая паліцыя, каб вымусіць паказаньні ўжывае сярэднявекавых спосабаў катаваньня. Польская паліцыя ў абмундураваньні па ангельскай форме захоўваецца—на жаль—не паангельску! Практыкуецца біцьцё па галаве, вуснах, зубах, дратаваньне зьбітых нагамі... Мала таго: укладаюць алаўкі паміж пальцаў рук і бязлітасна сьціскаюць... Даволі, панове, папрабаваць самім на ўласных пальцах, каб набачыць, як гэта солодка і прыемна. А што-ж тады, калі гэта робіць на чужых руках раз'юшаны кат! Да гэткага сьціcканьня рук паліцыя нават мае спэцыяльныя абручыкі.

Ад гэткіх мукаў арыштаваны сьцьвярджае ўсялякія віны, якія прыпісвае яму паліцыя, каб толькі спыніць нялюдзкія мукі. Далей, трымаюць скатаваных у вастрозе, каб зьніклі сьляды біцьця. Пасьля доўгага часу трыманьня ў вастрогах, Суд, а часам і сьледчая ўлада, звальняюць арыштаваных.

На Віленшчыне налічаецца да 660 штатных шпіёнаў. Апрача таго бадай у кожнай вёсцы на Ўсходніх Крэсах утрымоўваюцца конфідэнты; шпіёнства да такой ступені распаўсюджана, што, каб заслужыцца перад начальствам і даказаць службовы спрыт, стасуецца прафэсыянальны зьдзек над безбаронным насяленьнем.

Беларускае насяленьне на Ўсходніх Крэсах стэрорызавана, паўсемеснае біцьцё паліцыяй падазроных сталася сыстэматычным. Насяленьне пранікаецца ненавісьцяй да катаў-паліцыянтаў і вывядоўцаў і да ўсяго, што польскае, уключна да польскай мовы і польскага пісьма.

У пачатку сьнежня 1923 г. мы атрымалі заяву ад бацькоў арыштаваных вучняў Гімназіі ў Вялейцы-павятовай у Віленшчыне з просьбай ратаваць іхных дзяцей. Бацькі паведамляюць нас:

„У пачатку верасьня г. г. арыштавана нашых сыноў і братоў, а іменна: 1) Базыля Апанасавага сына Гердзея, вучня V клясы гімназіі у Стара-Вялейцы; 2) Базыля Янкавага сына Гердзея, вучня V кл. тэй-жа гімназіі; 3) Тодара Данілава сына Брацука, вучня IV кл. тэй-жа гімназіі: 4) Мікалая Базылёвага сына Сароку, вучня V кл. Праваслаўнай Духоўнай Сэмінарыі ў Вільні; 5) Яна Семашкевіча, 6) Арсеня Сярэбранікава, 7) Уладзіміра Скабея, 8) Браніслава Арленковіча, 9) Мікалая Нарушэвіча, 10) Міхала Каралёнка, 11) Аляксандра Чарняўскага і інш. Пасьля арышту ўсе вышэй памянёныя былі пасаджаны ў вастрог у Стара-Вялейцы, дзе іх страшэнна скатавалі. Білі іх ня толькі па ўсяму целу, але па галаве, вушах і, нават, зубах. Паміж пальцаў укладалі алаўкі і сьціскалі рукі, каб прымусіць прызнацца да прыналежнасьці да нейкіх антыдзяржаўных арганізацыяў, а пасьля перавезьлі некаторых з іх у Вільню на Лукішкі. Ужо колькі месяцаў абіваем парогі п. п. сьледчых судзьдзяў і пракурораў, просячы аб звальненьні дзяцей і братоў нашых, але ўсе нашыя просьбы не далі ніякіх вынікаў і дзеці нашыя і далей мучацца ў вастрогах у холадзе, голадзе і брудах.

Некаторым з нас адмовілі нават права бачыцца з імі ў вастрозе. Тодар Брацук з прычыны цяжкіх вастрожных варункаў у Вільні моцна захварэў на плеўрыт“.

У палове сьнежня мы ўнясьлі ў гэтай справе сьпешную прапазіцыю і ў палове студзеня 6 з вышэй успомненых арыштаваных звольнены да суду нават бяз каўцыі (пасьля $3^1/_2$ месяцаў трыманьня ў вастрогах). А гэткіх падсьледственых у кожным вастрозе на Ўсходніх Крэсах сотні і тысячы. У канцы сьнежня 1923 г. у вастрозе на Лукішках у Вільні было 1600 з лішкам, з якіх значная частка пад сьледствам.

Біцьцё, катаваньне арыштаваных, трыманьне нявінных у вастрогах у працягу даўжэйшага часу стварае на беларускіх землях атмосфэру бяспраўя і самаволі паліцыі. Падобнае паводзеньне дзяржаўнай паліцыі тым больш павінна быць асуджана, бо стасуецца нават да вучнёўскай моладзі.

Маці арыштаванага ў кастрычніку 1923 г. Арсеня Сярэбранікава паведамляе нас, што сын яе быў біты не адзін раз у Вялейцы праз функцыянар'юшаў тайнай паліцыі *гумовымі кіямі да паўсьмерці і ўрэшце бяз памяці быў аднесены ў вастрожную камеру.* У працягу 3 месяцаў пасьля такіх катаваньняў не пазвалялі бачыцца з ім ягонай радні, пакуль не загоіліся знакі ад біцьця і катаваньня,—аднак у *канцы сьнежня 1923 г. яшчэ былі відаць на твары Сярэбранікава сьляды біцьця.*

Другі з арыштаваных Уладзімір Скабей быў зьбіты да таго, *што твар апух так, што ня можна было пазнаць чалавека.*

Ужо пяты месяц, як гэтыя заарыштаваныя сядзяць у вастрозе, а дасюль ім яшчэ ня ўручаны акт абвінавачаньня. Ёсьць такія, што знаходзяцца ў вастрозе па 25 месяцаў, як Уладзімір Булаўскі з гміны Мікалаеўскай, Дзісенскага павету, страшэнна зьбіты пры арыштаваньні, а суду дасюль яшчэ ня было.

Біцьцё і катаваньне пры арыштах сталася сыстэматычным і відавочна мае на мэце змушаньне нашай інтэлігенцыі да выезду з граніц Польскай Рэспублікі, як гэта было з п. Міленкевічам з Горадні, беларускім вучыцелям, які пасьля неаднаразовага біцьця пры арыштах, будучы звольненым з вастрогу, урэшце выехаў заграніцу.

Хачу прывесьці яшчэ адзін факт. Мікалай Сяргейчык 25 гадоў, які паходзіць з в. Бэрштаны, Горадзенскага пав. быў арыштаваны ў ліпні 1922 г. у Кобелях таго-ж павету, дзе служыў лясьнікам. (*В.-Маршалак звоніць, напамінаючы, што час кончыць*). Ужо прайшло 20 месяцаў, як ён сядзіць ад таго часу ў Горадзенскім вастрозе і суду дасюль ня было.

Як расказывала мне ў памешканьні Акружнага суду ў Горадне 19 студзеня с. г. яго цёшча Ганна Валентукевічыха ў прысутнасьці сьведкаў—пры арышце М. Сяргейчыка білі яго да няпрытомнасьці; раскрыжавалі пры сьцяне і білі па галаве, грудзёх; клалі на лаўку, прывязвалі і білі нагайкамі; ляжачаму зьвязвалі ногі, прасоўвалі кій, паднімалі ў гару і білі жалезнымі прутамі па падошвах; урэшце *босага ставілі на гарачую бляху.* Гэтыя пыткі рабіліся ў Горадне ў паліцэйска-сьледчым урадзе, які знаходзіцца на Кірхавай вуліцы. У працягу 5 месяцаў пасьля арышту не пазвалялі бачыцца з радней, аж пакуль не загоіліся раны ад біцьця і катаваньня. Вінных гэтага катаваньня дасюль не пакаралі.

Бязсумліўна, Міністар Унутр. Спраў на ўсе прыведзеныя факты можа даць многа зусім заспакойваючых адказаў з мясцоў ад начальнікаў тых катаў вывядоўцаў і паліцыянтаў, бо звычайна яны бяруць ад катаваных уласнаручныя пасьведчаньні, што паліцыя ў часе арышту і дапросаў абходзілася прызваіта і абяцанку, што нікому ня будзе расказваць аб зьдзеках і катаваньні пад пагрозай помсты з боку паліцыі. Так было...

В.-маршалак Марачэўскі: Прашу канчаць, бо час ужо прайшоў.

П. Рак-Міхайлоўскі: Ужо канчаю. Прыймаючы пад увагу прыведзеныя факты, а таксама чаргу іншых надужыцьцяў дзяржаўнай паліцыі, аб якіх была гутарка ў папярэдніх прапазыцыях, Высокі Сойм захоча ўхваліць:

Заклікаецца Урад:

1) да неадкладнага распачацьця адпаведных крокаў, каб скараціць самаволю паліцыі;

2) да удзяленьня Сойму выясьненьняў у справе біцьця праз Дзяржаўную паліцыю арыштаваных на Усходніх Крэсах.

Ад імя Беларускага Клюбу прашу Высокую Палату аб падтрыманьні сьпешнасьці.

Пасьля Рак-Міхайлоўскага выступіў на трыбуну Міністар Унутраных Спраў п. **Солтан**, які сказаў:

„Толькі два словы, мае паны! Даведаўшыся з інтэрпэляцыі, што нібы гэткія рэчы адбываюцца, я тэлефанічна адразу прыказаў безадкладна правесьці найсьцісьлейшае дазнаньне і даць мне справаздачу. Але з тэй мінуты, калі тут з трыбуны робяцца закіды, што у нас ўсё-ж адбываецца безпраўе, што б'юць і што б'юць нават дзяцей, моладзь, я мушу тут становіча зазначыць, што, калі што-небудзь падобнае было, то—зусім ясная рэч—я ўсімі сіламі, якія маю і якія мае ўлада ў Дзяржаве, буду гэткага роду надужыцьця прасьледаваць і спыняць“.

Большасьцю галасоў правіцы і цэнтру Сойм адкінуў сьпешнасьць і ўхваліў адаслаць інтэрпэляцыю ў Соймавую адміністрацыйную камісію.

Трэба адзначыць тут адну цікавую рэч, якая чым далей тым больш сьвету кідае на партыю Wyzwolenie; гэтая партыя галасавала разам з правіцай проці сьпешнасьці. За сьпешнасьць галасавалі толькі нацыянальныя меньшасьці, а з польскіх партыяў—толькі *сацыялісты. і камуністы.*

Прамова

пасла кс. А. Станкевіча ў Соймавай Асьветнай Камісіі 12/II 1924 г. падчас разважаньня expose *п. Міністра Асьветы.*

Высокая Камісія!

Я дужа ўважна слухаў гутарку п. Міністра аб яго прасьветных плянах у Польшчы і не пачуў нічога, чым мог-бы пахваліцца сваім беларускім выбаршчыкам. П. Міністар цалком памінуў справу школьніцтва для народных меншасьцяў, а гэтым самым і справу беларускай прасьветы. З гэтага ўжо ёсьць ясным зусім ненармальныя, а нат' і варожыя адносіны п. Міністра да нашай школы. Праўда, ёсьць у Польшчы Канстытуцыя, ёсьць тымчасовыя законы аб польскім

школьніцтве агулам. Аднак і гэтыя агульныя законы паміма таго, што ня маюць на воку зусім асобнага характару школ для народных меншасьцяў, праз польскую школьную адміністрацыю да нас не тасуюцца. Аб гэтым усім праканаемся, калі бліжэй прыгледзімся да беларускай пачатковай і сярэдняй школы.

Беларускае **пачатковае** школьніцтва нязвычайна буйна і надзейна разьвівалася падчас, так званай, „Сярэдняй Літвы". Тлумачыцца гэта тым, што тады былі, прынамсі, хоць больш-менш магчымыя варункі для разьвіцьця нашай народнай прасьветы і культуры. У меру аднак таго, як наш Край прымацовывалі да Польшчы, а ўладу ў рукі бралі польскія кругі нацыяналістычныя і чорнасоценныя,—беларуская прасьвета ўсёж ад уціску гібела і сяньня сталася даведзенай блізу да нічога.

Сяньня, дзякуючы выразна варожым адносінам польскай улады да беларускай асьветы, паўсталі варункі, у якіх няма ніякай магчымасьці стварыць беларускую пачатковую школу, як дзяржаўную, так і прыватную.

На агульнае сабраньне сялян, каб паразумецца і падпісаць пастанову аб іх волі закласьці беларускую школу, павятовыя старасты часта не даюць дазволу. (Starostwo Dzisnieńskie. Do urzędu gm. w Łużkach, 4 listopada, 1922 r. № 17192).

Школьныя Інспэктары не дазваляюць весьці беларускую школу вучыцялям за тое, што яны падчас выбараў стаялі за сьпісак № 16. На гэтай падставе звольнены з вучыцельства беларускія вучыцялі: Сухадолец у беларускай школе ў сяле Дубіна, Ашмянскага пав., Астапчык і Люсьцібор гм. Шаркоўшчына, пав. Дзісенскага, вёска Казакі, Вініцкі і Дылеўскі гм. Ланскай, пав. Несьвіж, вёска Малево.

Ад беларускіх вучыцялёў, якія жадаюць адчыніць сваю школу, школьныя інспэктары вымагаюць довадаў прыналежнасьці да Польшчы, ня гледзячы на тое, што гэтыя вучыцялі ў сваім Краі, а цяперашняй Польшчы, радзіліся і жылі. Дастаць-жа ад староства польскі пашпарт беларусу, як добра ведаем не заўсёды магчыма.

Апрача таго, ад беларускіх вучыцялёў школьныя інспэктары вымагаюць пасьведчаньня ад староства аб' тым, што такі, ці іншы вучыцель добры польскі грамадзянін. (Inspektor Szkolny w Wołożynie, 18/I 1923 r. № 2146. Do mieszkańców wsi Daubienie, gm. Wołożyńskiej. Inspektor Szkolny w Lidzie 1/II 1923 r. № 227. Do pana Kuźmy Aleksandra w Olchówce, gm. Dokudowo).

Апрача гэтых штук, школьныя інспэктары робяць яшчэ многа іншых, абы толькі здушыць беларускую асьвету.

1922 г. Гмінная Рада ў Радашковічах пастанавіла адчыніць беларускую школу ў гмінным будынку. Са сваёй гэтай пастановай Гмінная Рада зьвярнулася да Школьнага Інспэктара ў Вялейцы з просьбай дазволіць адчыніць беларускую школу ў Радашковічах. Інспэктар згадзіўся, але ўсё гэта скончылася тым, што будынак забрала школа польская, а інспэктар тады заявіў, што ён ня можа дазволіць адчыніць школу беларускую, дзе ўжо ёсьць школа польская.

Ад таго-ж школьнага інспэктара ў Вялейцы Гмінная Рада ў Гарадку дамагалася адчыніць 5 беларускіх пачатковых школ у районе гміны, а жаданьня Рады інспэктар і дагэтуль ня споўніў.

Школьны Інспэктар у Лідзе беларускім дэлегацыям,—просячым дазволу адчыніць сваю школу, ня то што не дазваляе, але нат' пагражае, кажучы, што ён караць такіх асоб будзе, бо той, хто хоча беларускай школы, гэтым самым ідзець проціў школы польскай. І так да гэтага дзікага інспэктара ад вёскі Альхоўка, гм. Дакудава, аб адчыненьні беларускай школы зварачваліся аж 11 разоў, і, ня гледзячы на тое, што беларусы спаўнялі ўсе праўныя фармальнасьці, інспэктар на школу дазволу не даваў.

Школьны інспэктар у Валожыне п. Страчынскі беларусам, у справе свайго роднага школьніцтва паклікаючымся на польскую Канстытуцыю, цынічна заяўляе, што Канстытуцыя яшчэ не зацьверджана. Такія словы сказаў Валожынскі інпэктар беларускаму вучыцелю Міхалу Станкевічу, вёска Гароднікі, гм. Забрэзкая.

Былы школьны інспэктар у Глыбокім на пав. Дзісенскі п. Поранскі, просячых беларускіх школ, адсылаў да нейкага ніколі няістнуючага Краёвага Камітэту ў Вільні. (Inspektor Szkolny pow. Dziśnieńskiego w Głębokiem, 11/XII 1922 г. № 109. Do p, Antona Czerepa w Małkowiczach. Той-жа інспэктар, 11/XI 1922 r. № 2007. Do Urzędu Gminnego w Łużkach).

Гаворачы аб гэтых страшных зьдзеках польскай школьнай улады над беларускай пачатковай прасьветай, не магу прайсьці маўчком каля беларускіх вучыцялёў, вывезеных некалі ў Кракаў і скончыўшых там польскія вучыцельскія курсы. Вучыцялёў гэтых польская ўлада празначыла быць вучыцялямі ў каранной Польшчы. Працаваць ім сярод роднага беларускага люду не дазваляецца. Да гэтай пары з гэтых вучыцялёў працуюць у Польшчы: Вішнеўскі, М. Езерскі, В. Езерскі, Райчонак, Паўлоўская, Малатоўнік, Катовіч, і інш. Астальныя, ня могучы далей пераносіць такога гвалту. ня хочучы працаваць для чужынцаў, замест дастаць школу беларускую, асталіся зусім без пасады.

Пяройдзем да беларускай школы **сярэдняй**. І тут кідаецца нам у вочы страшэнны абраз, дзякуючы нягодным адносінам польскай школьнай улады.

Да апошняга часу было ў нас 5 гімназіяў: у Несьвіжы, Гарадку, Наваградку, Радашковічах і Вільні. Гімназіі Гарадоцкая і Нясьвіская ўжо ня істнуюць. Есьць пагаворка: de mortuis aut bene, aut nihil (аб памёршых гаварыць або добра, або нічога). Гэтай пагаворкі трымаючыся, ня буду я аб гэтых гімназіях і аб прычынах іх сьмерці гаварыць. Скажу толькі адно: мусіць добрыя былі адносіны да гэтых гімназіяў польскіх уладаў, калі Школьны Куратар на Палескі вокруг п. Вольбэк у аднэй паперы да Несьвіскай гімназіі асьмеліўся напісаць: „Гімназія гэта можа прымаць моладзь толькі праваслаўнай веры, народнасьці беларускай, ці расейскай"... (Kuratorjum Okręgu Szkolnego Poleskiego, Nr. 5906, 15/IX. 1922 r. Brześć nad Bugiem.

Знача, каталікоў-беларусаў, паводле гэтага Куратара, у беларускую гімназію прымаць ня можна, бо яны павінны быць спольшчаны.

Астаўшыяся пры жыцьці тры нашы гімназіі, ня маючы з боку ўлады падтрыманьня ані маральнага, ані матарыяльнага, пастаўлены ў дужа цяжкае палажэньне.

Затрымаемся крыху даўжэй на гімназіі ў Вільні, як найстарэйшай і найлепш пастаўленай. Віленская Беларуская Гімназія істнуе ўжо ад 1 студзеня 1919 г. Дзякуючы нязвычайным натугам нашага грамадзянства, гімназія гэта пратрывала часы войнаў і ўсьцяж разьвівалася і паляпшалася. Бачылі гэта польскія ўлады і затым давалі гімназіі грашавыя дапамогі за часаў „Ураду Ўсходніх Зямель" і „Сярэдняй Літвы". Ня інакш да нашай Віленскай гімназіі адносіўся сьпярша і цяперашні Куратар п. Гансяроўскі, які ў 1922/23 школьным годзе аплачываў трох вучыцялёў гімназіі. Але, як кажуць, з другога боку павеіў вецер, дык у другі бок зьвярнуўся і Куратар Гансяроўскі. Ён верна пачаў выслужвацца польскай чорнай сотні. У 1923/4 школьным годзе, ня гледзячы на значнае разьвіцьцё гімназіі з боку навуковага, так што тагочасны дырэктар гімназіі п. Ант. Трэпка ў лютым 1923 г. прасіў п. Куратара аб вызначэньні экзамінацыйнай камісіі з мэтай атрыманьня для скончыўшай моладзі права паступаньня ў польскія ўнівэрсытэты, п. Куратар ня то, што просьбы ня споўніў, але, нат' і гэну аплату 3 вучыцялёў спыніў. Такім чынам Віленская Беларуская Гімназія пазбаўлена дапамогі, а такжа і правоў. Матурысты нашы прымушаны прадаўжаць сваю навуку заграніцай: прадусім у Празе Чэскай, або ў Расеі, ці Савецкай Беларусі. І рэч дзіўная: моладзь наша, скончыўшая Віленскую Беларускую Гімназію навучаецца чэскай мовы і даець сабе раду ў навуцы, а паступаць у польскія вучэльні яна быццам непрыгатаваная!

Мушу тут успомніць, што гэткая крыўда дзеецца ўсім народным меншасьцям у Польшчы. Аб іншых у гэтай Высокай Камісіі ўжо гаварылася. Я ўспомню аб адносінах польскай школьнай улады да народнай прасьветы нашых найбліжэйшых суседзяў Літвіноў. Яны такжа дазнаюць нязвычайна многа крыўды ад польскай улады ў справе сваей школы. Літоўская гімназія ў Сьвянцянах закрыта зусім няслушна бяз ніякай праўнай падставы. Я знаю гэту справу добра і сьцьвярджаю, што закрыцьце Літоўскай Сьвянцянскай Гімназіі ёсьць звычайным бязпраўем, выкліканым ненармальнымі і варожымі адносінамі польскай улады да ўсіх народных меншасьцяў.

Нялёгка такжа літоўцам спраўляцца пры такіх адносінах і са сваім школьніцтвам пачаткавым. Прыходзіць мне на памяць суд, у Варнянах, Віленскай губ. які нядаўна адбыўся над кс. праф. Краўялісам — старшынёй Літоўскага Прасьветнага Т-ва „Рытас". Суд гэты, быццам за неспаўненьне нейкіх дробных фармальнасьцяў, старшыню, вучыцялёў цэлага раду школ, а такжа і бацькоў дзяцей паштрафаваў па 100 мільёнаў марак, а школы пазакрываў. Такія адносіны польскай улады да асьветы прыпамінаюць цалком царскія часы і спосабы.

Для лепшага зразуменьня тых нягодных адносін польскай улады да Літоўскага школьніцтва прыпомню Высокай Камісіі яшчэ і тыя вымаганьні, якія цалком бязпраўна ставяцца літоўскай школе. Лідзкі Школьны Інспэктар у паперы да ўспомненага літоўскага Т-ва „Рытас" у справе закладаньня літоўскіх школ між іншым ставіць такія, на нічым не апёртыя вымаганьні і... „польская мова, гісторыя і географія Польшчы, рахункі і прырода павінны выкладацца папольску". (Inspektor Szkolny w Lidzie, № 3385, 16. IX. 1922 r.).

Усе гэтыя дзікія адносіны польскай улады да асьветы народных меншасьцяў мяне, праўду сказаць, ня дзівяць. Гэтак было некалькі гадоў і пры ўсіх урадах. Знача, такую-ж ўжо сыстэму адносін маець да нас Польшча.

Незразумела мне толькі гутарка п. Міністра, калі ён сказаў, што будзе руціцца толькі аб школе польскай і што гэтым ён мае намер выявіць Польшчы вялікую карысьць. Ці-ж запраўды з такой палітыкі п. Міністра Польшча скарыстае? Ня думаю... Скажу адкрыта, што, дзякуючы варожым адносінам польскага ўраду да беларускага народу, ня толькі ў іншых справах, але і ў справе роднай асьветы, народ наш да Польшчы цяпер чуе жаль і няпрыхільнасьць! Настрой такі істнутня ня толькі сярод беларусаў праваслаўных, але такжа ўжо шырока пачаўся і сярод беларусаў-каталікоў, якіх многія з прысутных тут Паноў за беларусаў ня лічаць. І нічога дзіўнага. Народ наш плаціць вялікія падаткі, спаўняець усе дзяржаўныя абавязкі, а ўзамен за гэта ня маець нічога. Сумна ўсё гэта! Сумна мне, ня як беларусу і палітыку, бо, дзякуючы гэтым нягодным да нас адносінам Польшчы, расьцець хутка беларуская народная сьвядомасьць, але сумна, чалавеку, што такі вялікі роў капаецца між недалёкімі народамі Польскім і Беларускім.

Кончу, яшчэ раз сьцьвярджаючы, што Польшча супроць сваей Канстытуцыі, супроць Трактату Вэрсальскага аб меншасьцях (арт. IX) і Трактату Рыскага (арт. VII), якія Польшч падпісала і якія яе абавязваюць, глуміць беларускую культуру.

Каліб п. Міністар Захацеў зьмяніць палітыку, каліб захацеў быць гэнай белай каўкай сярод папярэдніх міністраў, дык зварачваю ўвагу яго, а такжа і Высокай Камісіі на такія справы:

1. У часе найхутчэйшым унесьці Сойму праект школьнага закону для народных меншасьцяў,

2. Покульшто даць права і дапамогу Беларускім гімназіям, асабліваж Віленскай і

3. Распарадзіцца, каб Школьныя Інспэктары, і Куратары не рабілі перашкод беларускай асьвеце.

З газэт.

Аб крызісе у Францыі.

Гэтымі днямі ў Варшаве эндэцкі пасол Козіцкі прачытаў публічную лекцыю аб Францыі, у якой паміж іншым сказаў:

> Сучасная Францыя падыходзіць да вельмі паважнага крызісу. Палітычныя труднасьці, якія вынікаюць з блага ўладжанай справы міру, падземная барацьба Нямеччыны, становішча Англіі, фінансавыя труднасьці і набліжэньне выбараў абастраюць палажэньне.

Мы ўзялі гэтыя радкі з „Gaz. Warsz.", у якой знаходзім і другую стацьцю—йшчэ больш цікавую для выясьненьня *прычын* таго крызісу, аб якім гаварыў пасол Козіцкі. Гэта перадрук стацьці Лёйда Джорджа з газэты „Daily Ghronicle", які рэдакцыя „Gaz. Warsz.", мусіць не агледзіўшыся, зьмясьціла на тэйжа страніцы, дзе і словы п. Козіцкага, толькі дала загаловак: „Лёйд Джордж шалее"....

> Калі Quai d'Orsay (франц. міністэрства загран. спраў) мае на мэце абярнуць усю Эўропу ў вялізарны склад пораху, дык здаецца, што яно знаходзіцца на дарозе да зьдзейсьненьня гэтага, — піша Лёйд Джордж. Пад уладай Пуанкарэ Францыя імкнулася да таго, каб сваім несьцярпімым нахальствам, настаяннымі абідамі і страшэнным уціскам давясьці да роспачы аслаблены, ды йшчэ грозны 70-міліённы народ (—нямецкі).

Далей Лёйд Джордж гаворыць аб „чорным войску", расквартэраваным у „паважаных нямецкіх грамадзян", аб адрываньні гвалтам Рэйнскае краіны ад яе Бацькаўшчыны, аб высылцы дзесяткоў тысяч бязьвінных грамадзян і т. д., і робіць вывад, што

> народ, які перанёс-бы падобныя адносіны бяз бунту, ня быў-бы, ведама, тым, які чатыры гады дзяржаў прыцісьнутым у кут усё аружнае чалавецтва і паддаўся толькі затым, што ягоныя дзеці ўміралі ад голаду.

Далей Л. Джордж нападае на Францыю за тое, што яна, прадбачучы выбух, зброіць цантральную Эўропу і арганізуе саюзы „зьмілітарызаваных краёў", якія „ўдэраць усе разам".

> „А ўсе гэтыя краі (— кажа Л. Джордж) зьяўляюцца асяродкамі уціску і правакацыі ў адносінах да сваіх абязбраеных суседзяў".

Далей Л. Джордж гэтак піша аб Францыі:

> „Палітыка нападаў, якой дзержыцца францускае міністэрства, у роўнай меры подлая, як і бязглуздая. Таптаньне пераможанага ворага—гэта найбольш нягодны ўчынак, да якога здольны чалавек. Гэты ўчынак тым больш нягодны, што пераможца дайшоў перамогі не праз сваю бойкасьць, а дзякуючы дапамозе другіх, якія супольнымі сіламі перамаглі ворага, паваліві яго на зямлю і зьвязалі. І вось, калі той гэтак ляжыць абязьсілены, пачынаюць яго брыкаць нагамі. Гэта ня спорт, а нешта вельмі дурное. Путы некалі лопнуць. Патаптаны народ падымецца, а нягодныя адносіны да яго давядуць яго да шалу. Тады Францыя ўбачыць, у якой меры паступаньне яе, як пераможцы, было агідным для яе прыяцеляў, памагаўшых ёй у крытычныя часіны.
>
> Дзяржаўныя дзеячы Францыі самі гэта разумеюць, і згэтуль вынікаюць мілітарныя комбінацыі, твораныя ў другіх мясцох. Францыя, якая ня можа выпаўніць сваіх забавязаньняў у адносінах да Англіі і Злучаных Штатаў, знаходзіць паддастаткам грошы дзеля збраеньня другіх народаў Эўропы, каб яны былі гатовы, скажам гэта, разьдзіраць сваіх суседзяў. Францыя лішне бедная, каб плаціць працэнты за свае даўгі,—дык англійскія і амэрыканскія плацельшчыкі падаткаў павінны яе выручаць у гэтым, каб сама яна ўсе свае засобы магла аддаваць на мілітарызацыю Эўропы.

Вынікам францускае палітыкі зьяўляецца тое, што

> „другім разам" Францыя замест Расеі, Англіі, Італіі і Амэрыкі будзе мець поплеч Чэхаславакію, Польшчу, Югаславію і Румынію....

„Якая цудоўная палітыка", насьмяхаецца Лёйд Джордж над Францыяй і выказывае пагляд, што ў прыпадку новае вайны паміж Францыяй і Нямеччынай даволі было-бы аднаго слова Расеі, каб зрабіць нэйтральнымі трох спаміж чатырох новых саюзьнікаў

Францыі. Нават, калі-б Расея і не сказала гэтага слова, дык ніхто з гэных саюзьнікаў не адважыцца напасьці на Нямеччыну, ведаючы, што на іх граніцах стаяць вялізарныя расейскія войскі.

„Што сталася-бы, калі-б Польшча павяла свае войскі супроць Нямеччыны пад камандай францускага генарала? Войскі вярнуліся-бы з паменшаўшай Польшчай“....

Усе гэтыя новыя саюзьнікі Францыі зьяўляюцца пешкамі, якія згараць у ваенным полымі,—кажа Лёйд Джордж.

Мы з свайго боку адзначым, што Францыя, хоць і сама ўсё гэта дужа добра ведае, але вядзе сваю шалёную палітыку ўсё далей і далей—да лягічнага канца. Як пішуць францускія газэты, ужо і Пуанкарэ,—гэны, як нам ведама, ініцыятар недастойнае палітыкі ў адносінах да пераможанае Нямеччыны, — не здаваляе францускага грамадзянства сваей жорсткасьцю да Нямеччыны. Месца Пуанкарэ мае заняць „больш станоўчы“ чалавек,—ды хіба яму давядзецца падцьвердзіць словы Лёйд Джорджа....

А тымчасам францускія фабрыкі аружжа працуюць дзень і ноч, а фабрыканты зарабляюць нячуваныя грошы, ды ня трымаюць іх у абязцэненых франках, а пераводзяць у больш пэўныя даляры і фунты.... І робіцца гэта коштам тых самых працоўных масаў Францыі, якія будуць першымі пагнаны пад кулі ворагаў.

Ня дзіва, што Францыя „падыходзіць да вельмі паважнага крызісу“, як кажа п. Козіцкі.

З УСЯЕ БЕЛАРУСІ.

ЗАХОДНЯЯ БЕЛАРУСЬ.

ХРОНІКА.

Суд над беларусамі. 14 і 15 лютага ў Віленскім Акружным Судзе разглядалася пры зачыненых дзьверах справа беларускіх сялян з аколіцы м. Аляхновічы, Вялейскага пав. Зьмітра Гулецкага, Грыгора Буцыня, Пятра Усіка, Уладзіміра Студэнта, Базыля Цімошка, Антося Дварэцкага, Аляксандра і Мікалая Шлойдаў, Аляксандра Руткевіча, Лявона Шацёра, Антося Няхайчыка і Лявона Божка, якія вінаваціліся за ўчасьце ў змове, маючай на мэце адарваньне Беларусі ад Польшчы і далучэньне яе да Радавай Беларусі (арт. 102 ч. 1 і 3, 118 ч. 1 і 279 п. 3 К. К.). Суд прызнаў усіх вінаватымі і засудзіў на катаргу ад 4 да 8 гадоў.

Суд над літоўцамі. 14 лютага ў Віленскім Апэляцыйным Судзе разглядалася справа Марціна Шаўдзініса і Адольфа Лаўрыновіча, якіх Акружны Суд прысудзіў на бязтэрміновую катаргу за напад на польскі вайсковы аддзел у 1920 г. Апэляцыйны Суд зьменшыў кару да 10 гадоў і пастанавіў зьвярнуцца да прэзыдэнта Польскай Рэспублікі аб пямяншэньні кары да 5 гадоў.

Пачатак сыстэматычнае працы ў Беларускай Драматычнай Майстроўні. Пасьля таго, як скончыўся арганізацыйны пэрыяд і ўтварылася сталае кіраўніцтва Майстроўняй, Т—ва распачало сваю сыстэматычную працу.

Усе сябры і супрацоўнікі Т—ва захацелі адзначыць гэтае радаснае для іх здарэньне, і сабраліся дзеля гэтага 2-га гэтага лютага ў залі Майстроўні, дзе была нарыхтавана гарбата.

Гутаркі за гарбатай адчыніў Старшыня Нагляднае Рады грам. А. Трэпка, які прывітаў прысутную моладзь з пачаткам цяжкое, але ўдзячнае ў будучыне працы.

Потым узяў слова Францішак Аляхновіч, выказаўшы сваю здаволенасьць працаваць з моладзьдзю.

Словы прывітаньня сказалі прысутны на гарбаце Пасол Сойму П. Мятла, грам. Будзька, Канчэўскі, Кэпэль (ад Бацькоўскага Камітэту), Лагіновіч (ад беларускае прэсы), ды Дырэктар Віленскае Беларускае Гімназіі Рад. Астроўскі.

Урэшце заключнае слова сказаў адзін з закладчыкаў Майстроўні, грам. М. Красінскі, які ўспомніў і перадаў тыя думкі, пад уплывам каторых прышлі у свой час да вываду аб патрэбе стварыць Майстроўню.

Да гэтай пары было два паважных высілка стварыць Беларускі тэатр: праца Ігната Буйніцкага ды Францішка Аляхновіча; і вось, калі труд апошняга разьвінуўся цяпер у моцнае культурнае прадпрыемства (Менскі Дзяржаўны Тэатр), аб першым засталася толькі сьветлая памяць.

Такім чынам, Заходняя Беларусь засталася без свайго роднага тэатру, бо ня можна-ж лічыць тэатрам тыя пэрыядычныя аматорскія спэктаклі, якія адбываюцца час ад часу ў Вільні і, як зусім рэдкае зьявішча,—на правінцыі.

Драматычная Майстроўня павінна папоўніць гэты няхват у нашай культурнай працы.

На ўсе прывітаньні моладзь адказала шчырай падзякай і жаданьнем зрабіць усё магчымае, каб зьдзейсьніць пастаўленыя перад Майстроўняй мэты.

Гутаркі скончыліся агульным пяяньнем ды традыцыйнай лявоніхай.

Беларускі Аддзел „Віленскага Выдавецтва Б. Клецкіна“ запрапанаваў поэту Краўцоваму Макару пераложыць на беларускую мову вершаваны раман ведомага расейскага паэта А. Пушкіна „Евгений Онегин“.

Літоўскія справы. 20 лютага Акружны Суд у першай інстанцыі будзе разглядаць справу рэдактара Rytu Lietuva Т. Едвалькіса. Ёдвалькіс абвінавачваецца па 532 і 533 арт. Кадэксу Карнага за № 50 газэты.

22 лютага Акружны Суд І інстанц. будзе разглядаць справу рэдактара „Garso“ А. Валюліса; абвінавачываецца па 54 арт. К. К. за № 6 газэты.

3 сакавіка г. г. Акружны Суд у другой інстанцыі будзе разглядаць справу літоўскай вучылкі Галены Стэцкай. У сваім часе Стэцкая была ўжо засуджана судзьдзёй пакою і аштрафавана за ўтрыманьне тайнай літоўскай школы.

11 сакавіка г. г. Акружны Суд будзе разглядаць справу рэдакт. газэты „Ziemia Ojczysta“ Т. Ясуса, абвінав. па 155 ст. Карн. К.

28 сакавіка г. г. Акружны Суд І інстанц. разьбіраець справу літоўцаў: Цывунэліса, Кумпы, Пакулы, Тумашэвіча і Умбраса. Частка іх ужо каля году сядзяць на Лукішках. Абвінавачываюць іх па 111 ст. (шпіёнаж).

13 траўня г. г. Акружны Суд ў 1 інстанц. будзе разгляд. спр. рэдак. „Wilnians Keilo“ І. Кукліса, абв. па 129 арт. за № 15 газэты.

Канфіската „Lietuvos Rytas“ Па загаду Камісара ўраду г. Вільні канфіскаваны № 18 літоўскай газэты „Lietuvos Rytas“.

З беларускага студэнцкага жыцьця у Празе.

Статыстыка. Усіх беларускіх студэнтаў у Празе, арганізованых у „А. Б. П. С.“ і „С. С. пры Б. Г.“ — 110.

З іх у Празе—100, у Подзбрадах—на украінскай Сельска-Гаспадарскай Акадэміі—5, на Унівэрсытэце ў Браціславе—2, на Горнай Акадэміі ў Пржібраме—1.

Па факультэтах падзяляюцца ў Празе: філёзофічны—12, прыродазнаўчы—2, мэдэцынскі—21. На Тэхніцы: агранамічны—18, лясны—6, электротэхнічны—5 таргавельны—3, будаўнічы 12, хімічны — 4, тэхнічна-архітэктурны—1 і землямерны—2.

Акрамя таго, на Украінскім Пэдагагічным Інстытуце—3 і матуральных курсах пры Інстытуце—10.

Усе ўспамянёныя студэнты знаходзяцца на ўтрыманьні Чэска-Украінскага Камітэту для дапамогі беларускім і украінскім студэнтам. Некаторыя ня маюць жаднай падмогі і жывуць ўласнай працай і з дапамогі сяброў. Міма гэтых, есьць значны лік беларускіх студэнтаў на дапамозе Расейскага Камітэту, але для іх стыду, яшчэ не арганізаваны, хоць многія знаходзяцца ў блізкіх стыках з успамянёнымі арганізацыямі. Праўда, можа шмат перашкаджае ім няпрыхільнасьць расейскіх кругоў, ад якіх яны матар'яльна залежаць, але факт застаецца фактам, і таму мы ня можам даць нават прыблізнай цыфры іх.

З арганізаваных студэнтаў здалі першы дзяржаўны экзамен два (з філёзофічнага факультэту).

Весткі з вёскі.

В. Гарадзея, Няськвіскага павету.

Зьдзекі і надужыцьця жаўнераў і паліцыі ў нас ня спыняюцца. Нічога не памаглі і скаргі да Сойму праз нашых паслоў. Сьпешнасьць прапазыцыі Беларускага Пасольскага Клюбу аб зьдзеках і надужыцьцях у Гарадзеі Польскі Сойм адкінуў, і нашыя мяйсцовыя „кацыкі“, чуючы поўную бязкарнасьць іх паступкаў, гуляюць пастарому. Каб апісаць усе тыя гвалты, што робяцца ў нас, ня хопіць усяе нашае газэты; для гэтага патрэбны цэлыя томы. Прывяду толькі некалькі прыкладаў.

У лістападзе л. г. з в. Ябланаўшчыны прыехаў адзін селянін на кірмаш. Чалавек прыехаў залатвіць свае справы, але паліцыянтам патрэбны былі падводы вязьці сена на адлегласьць 15 вёрст, і дзеля гэтага пачалі зганяць, хто толькі падвярнуўся пад руку і ў тым ліку і нашага дзядзьку. Конік у яго быў слабы, дык ён пачаў прасіць, каб яго звольнілі, але просьба не памагла, тады ён сам адмовіўся ехаць. За гэта яго, як добрага пад рукі завялі на пастарунак і там яго адлупцавалі, прылажыўшы дошку да грудзёў, і бьючы па ёй гірамі, што ён ужо ня толькі не павёз сена, але яго самога павязьлі.

Цяпер другі прыклад. У кастрычніку лет. г. паліцыянты праз увесь месяц рабілі ў нашай вёсцы вобыскі, у часе якіх канфіскавалі гэткія рэчы: у гр. Піліпа Швака 5 пар падковаў, у гр. Рака—сьценны гадзіньнік, у Антося Касмовіча—дзьве пары бялізны і ручнік, які паліцыянты прызналі за панскі. Але-ж гэты ручнік быў уласнага вырабу, бо нашыя кабеты ўмеюць вельмі добра і прыгожа ткаць.

Штрафуюць нашых сялян па 400.000 м. п. у дзень за тое, што не пасылаюць дзяцей у польскую школу. А як іх пасылаць, калі яны нічога там ня могуць зразумець?

Мікалай Пераносік.

УСХОДНЯЯ БЕЛАРУСЬ.

З Менску.

Мяйсцовыя таварыствы па краязнаўству. Беларускае Бюро Краязнаўства мае арганізаваць павятовыя таварыствы па краязнаўству.

Ужо апрацаваны нармальны статут мяйсцовых таварыстваў па краязнаўству.

Друкаваньне Камуністычнага Маніфэсту. Выдавецтва „Савецкая Беларусь“ здало ў друк Камуністычны Маніфэст у перакладзе і з прадмовай Я. Лёсіка.

Павятовыя канфэрэнцыі сялянскіх камітэтаў узаемадапамогі. У цяперашні час на Беларусі адбываюцца павятовыя канфэрэнцыі сялянскіх камітэтаў узаемадапамогі.

У цэлым шэрагу мейсц ужо адбыліся канфэрэнцыі. Сягоньня адчынілася Чэрвенская канфэрэнцыя. Гэтымі днямі адбудуцца канфэрэнцыі па Менскаму павету: у Койданаве і інш. мейсцах.

Народны Камісарыят Сацыяльнай забясьпекі рэкамэндаваў гэткую павестку дня павятовых канфэрэнцыяў: 1) справаздача павятовых камітэтаў сялянскай узаемадапамогі, 2) узмацненьне фондаў сялянскіх камітэтаў, 3) працоўная дапамога, 4) грамадзянская апрацоўка зямлі, 5) утварэньне павятовых фондаў і інш.

Фізычная культура у Слуцку.

Справа фізычнай культуры ў Слуцку пачала з посьпехам пашырацца зусім нядаўна. Але за гэты кароткі час зроблена ў напрамку фіз. культуры досыць многа, ня гледзячы на розныя перашкоды.

Калі прыняць пад увагу зробленае па фізычнай культуры ў Слуцку, сьмела можна сказаць, што ён займае адно з першых мейсц сярод іншых правінцыянальных гарадоў Беларусі.

Істнуе шмат спартыўных гурткоў пры розных прафэсыянальных установах, наладжаны спартыўны пляц, за 1923 год зроблена 12 паказных выступленьняў з мэтай папулярызацыі спорту і г. д. Наагул зроблена шмат.

Істнуе рада фізычнай культуры пры Вык. Кам., якая працуе досыць інтэнсыўна.

Намечаны плян працы на 1924 г. У першую чаргу будзе наладжаны цэнтральны спартыўны клюб у памяшканьні б. Кам. школы. У наступным месяцы адбудзецца „Тыдзень фізычнай культуры“. Пры рабочым клюбе арганізуецца атрад лыжнікаў і будуць чытацца лекцыі па фізычнай культуры для рабочых.

Пры К.С.М. *) будзе наладжана інструктарская група дзеля падрыхтоўкі актыўных працаўнікоў. Вялікай перашкодай ў пашырэньні гэтай справы зьяўляецца адсутнасьць матар'яльных срэдстваў і недахват кіраўнікоў (працуюць ўсяго два кіраўнікі ў цэлым шэрагу гурткоў), недахват спартыўных прыладаў.

Трэба ня даць спыніцца гэтай справе ў самым пачатку яе разьвіцьця, прытым там, дзе палажан добры фундамэнт і дзе відаць вялікая зацікаўленасьць працоўнага жыхарства.

Ч.

Вёска Нізок, Узьдзенск. вол.

9-га студзеня адбыўся агульны сход сялян нашай вёскі, які, можна лічыць, гістарычны з тае прычыны, што на гэтым сходзе былі вынесены пастановы, якія ў корані мяняюць спосабы вядзеньня гаспадаркі ў нашай вёсцы. Першая пастанова — гэта аб шматпольлі.

Прыехаўшы на канікулы з Масквы студэнт Пятроўскай акадэміі (селянін нашай вёскі) Паўлюк Трус зрабіў сялянам даклад аб шматпольлі, прычым дакладна растлумачыў усе выгады шматпольлі перад трохпольлем. Назаўтра быў склікаы сход, каб абгаварыць гэта пытаньне. Абмеркаваўшы са ўсіх бакоў гэта пытаньне, сход вынес пастанову прасіць Наркамзем Беларусі аб высылцы ў вёску Нізок аграноча, які-б навучыў сялян перайсьці да шматпольля.

Другая пастанава аб выхадзе на пасёлкі.

Празпалосіца так уелася ў косьці сялянам нашай вёскі, што некаторыя паднялі гэтае пытаньне на сходзе. Адбыліся доўгія і гарачыя спрэчкі, пасьля якіх была зроблена пастанова аб выхадзе вёскі на пасёлкі.

Была вынесена яшчэ і трэцяя пастанова: прасіць узьдзенскі каапэратыў аб адчыненьні ў вёсцы Нізку аддзяленьня.

К. А.

*) Камуністычны Саюз Моладзі.

Падтрымлівайце сваю прэсу!

Нязвычайна цяжкія часы пераживае прэса, якая ставіць сабе заданьнем абарону правоў працоўнага народу, а асабліва прэса беларуская.

Ня трэба тут паўтараць довадаў гэтага: сем зачыненых беларускіх газэт у працягу аднаго году сьведчыць сам за сябе. Але мы моцна стаім на сваіх пазіцыях і ніякія рэпрэсыі ня змусяць нас зысьці з абранага намі шляху—абароны інтарэсаў беларускага работніка і селяніна.

Але, каб з пасьпехам вясьці распачатую справу, мала аднае добрае волі: патрэбна падтрыманьне, як маральнае, так матарыяльнае ўсяго працоўнага беларускага народу. Выданьне газэты вымагае вялікіх выдаткаў. Буржуазная газэта ёсьць капіталістычным гешэфтам. Служыць таму, хто лепш плаціць. Француская камуністычная газэта „Humanite“ апублікавала знойдзеныя бальшавікамі ў царскіх архівах дакумэнты, якія сьцьвярджаюць, што ўсе парыжскія буржуазныя газэты „правыя“ і „левыя“ атрымоўвалі запамогі ад царскага расейскага ўраду і служылі за грошы цару і яго ахранцы.

Часта капіталісты проста купляюць газэты, аплачваючы іх супрацоўнікаў, каб баранілі іх інтарэсы. Так у Англіі найбольшыя газэты газеты былі ўласнасьцяй вялікага багатыра лёрда Northcliffe. У Нямеччыне кароль жалеза і сталі Штынэс трымае ў сваіх руках большасьць штодзеннае прэсы. І тысячы пісакаў за грошы бароняць інтарэсаў Штынэса. Калі капіталісты выкідаюць з фабрык работнікаў, каб яшчэ больш зьменшыць заработную плату і ўвясьці 10 гадз. дзень працы, а прыслужнік капіталістаў ген. Сэкт штыкамі і кулямі расправуляецца з непакорнымі, штынэсаўскія газэты тлумачаць галоднаму і катаванаму народу, што ўсё гэта дзеецца для „дабра і славы бацькаўшчыны“.

Ня лепш і ў Польшчы,

„Gazeta Warszawska“, „Dwugroszówka“, „Rzeczpospolita“, „Czas“, „Dzieńnik Wileński“, „Słowo“ і інш. маюць магутнае падтрыманьне арганізацыяў абшарнікаў і прамыслоўцаў. Вялізарныя абвешчаньні банкаў і акцыйных суполак, якія зьмяшчаюць гэтыя газэты, зьяўляюцца формай субсыдыяў вялікіх капіталістаў. Вялікім капіталістычным прадпрыемствам ёсьць „Kurjer Warszawski“, зьвязаны з Lewiatanem“ і абшарнікамі. „Kurjer Polski“ ўтрымліваецца праз групу капіталістаў (банк Натансонаў). „Robotnik“ трымаецца, дзякуючы ўрадовай друкарні. Мае запамогі ад „Banku Ludowego“, што скупоўвае доляры і франкі, прысыланыя праз эмігрантаў і г. д.

Наша прэса ня можа лічыць на дапамогу капіталістаў; яна павінна трымацца на ахвярнасьці нашага працоўнага народу. Хай кожны беларускі селянін і работнік выпісвае сваю адзіную ў Заходняй Беларусі газэту. Хто ня можа выпісаць адзін, выпісвайце газэту ўскладчыну. Зьбірайце ахвяры на прэсовы фонд і заахвочвайце другіх. Памятайце, што толькі газэта, якая створана вашымі цяжка запрацаванымі грашыма, будзе цьвёрда бараніць вашы правы і інтарэсы!

Допісы.

Беларусы у Амэрыцы.

(Ад уласнага карэспандэнта).

„І-шы Усебеларускі Зьезд і яго значэньне“.

Угодкі І-шага Ўсебеларускага Зьезду былі адзначаны ў Чыкага людным сходам беларусаў места і аколіцаў у залі Ірляндзкага Таварыства. На сходзе гэтым Язэп Варонка прачытаў вялікую лекцыю на тэму: „І-шы Ўсебеларускі Зьезд і яго значэньне“.

Лішне гаварыць аб тым, што лектар, як адзін з ініцыятараў і правадыроў слаўнага Менскага Веча, даў вычэрпываючы нарыс, як ўсёй беларускай нацыянальна-рэвалюцыйнай працы яшчэ ад 1916 году, так і тых падзеяў, якія былі выкліканы паўстаньнем беларускага народу да вырашэньня лёсу сваёй многапакутнай зямлі: скліканьнем, працаю і вынікамі І-шага Ўсебеларускага Зьезду ў старадаўнім сэрцы Беларусі — Менску.

Перапоўніўшы залю народ доўга пасьля лекцыі задаваў лектару пытаньні аб рожных падзеях на Бацькаўшчыне, аб істнуючых там палітычных напрамках, аб лёсе вязьняў, становішчы школы і інш. Адказаў па ўсе пытаньні хапіло яшчэ на адну лекцыю, ўжо аб сучасным становішчы рожных частак падзеленай Беларусі.

Між іншым, на сходзе быў сваяк паэты Ф. Чарнышэвіча, які пытаўся аб местанаходжаньні нашага песьняра і прасіў перадаць яму паклон.

Сход разышоўся позна вечарам.

Я. Новадворскі.

„Беларускі народ і яго мова“.

Беларускае Народнае Таварыства штату Іллынойс ухваліла ладзіць час-ад-часу адчыненыя дыскусыйныя сходы, на якіх бы абгаварываліся найбольш цікавячыя калёнію пытаньні.

Першы такі сход адбыўся 10 студзеня 1924 году ў памешканьні Б. Н, Т., на якім беларускі дэлегат Язэп Варонка спачатку прачытаў лекцыю на тэму: „Беларускі народ і яго мова“.

Амэрыканскія беларусы з вялікай зацікаўленасьцьцю праслухалі дакладны нарыс аб тым, як складаўся, рос і тварыў сваю гісторыю беларускі (крывіцка-радзіміцка-дрыгвіцкі) народ, як пачалася і расьцьвіла беларуская культура ў старыя часы, як затым з абодвых бакоў—з захаду і ўсходу націскалі на Беларусь варожыя сілы і, нарэшце, як у канцы XIX стагодзьдзя пачало расьці беларускае адраджэньне, абхапіўшае сяго́ньня ўжо ўсе галіны палітычнага, грамадзкага і культурнага жыцьця.

Выступаўшыя затым дыскусанты, як Я. Власін, А. Байда і інш. адцянялі патрэбу і грамадзкі абавязак дзеля кожнага беларуса стаць у ланцугу барацьбістаў за адраджэньне і вызваленьне беларускага народу.

Цікава адзначыць, што сярод запытаньняў, якія задаваліся Я. Варонцы слухачамі былі і такія, як: „ці выдаваліся да 1918 году беларускія часопісі і дзе? ці ёсьць „беларуская гісторыя“? ці праўда, што ёсьць беларускі тэатр і беларускія песьні? чаму Вітэбшчына і Магілеўшчына не ўваходзяць у Радавую Беларусь? чаму літвіны дамагаюцца Вільні?“ і т. д.

Першы дыскусыйны сход прайшоў пры павышаным настроі. Слухачы выявілі сваё задаваленьне з такога характару сходаў, маючых вялікае прасьветнае значэньне.

Янка Н—скі.

Сельска-гаспадарскія парады.

Дапамога карове пры цяжкім цяленьні.

Пры добрым цяленьні цялёнак выходзіць з чэрава маткі галавой і пярэднімі нагамі: пярэднія ногі бываюць выцягнутыя проста наперад, а галава цялёнка ляжыць на каленках. Калі галава цялёнка ня надта грубая, дык зазвычай, у гэткіх выпадках карова расьцеліваецца хутка: — нажымаючыся, карова сама выпіхае плод вон. Калі цялёнак выходзіць і задам, але калі ногі не падкорчаны пад сябе, дык і ў гэткім разе цяленьне можна лічыць правільным. Трэба толькі павольна цягнуць цялёнка за ножкі, каб ён хутчэй вышаў, бо інакш цялёнак можа радзіцца мёртвым.

Калі карова доўга ня можаць расьцяліцца: калі цялёнак не паказваецца зусім, або выходзіць толькі якая-небудзь часьць яго (напрыклад, ногі, галава), а ўвесь, не ўважаючы на частае нажыманьне каровы, ня выходзіць, у гэткіх выпадках патрэбна дапамога карове з боку чалавека. Трэба, закасаўшы, або зусім зьняўшы правы рукаў, добра вымыць з мылам рукі і, засунушы руку праз праход (ўлагаліще) ў ношу маткі, ашчупаць якім парадкам ідзець цялёнак—добра ці не? Калі цялёнак ідзець пярэднімі нагамі, калі ногі не падкорчаны і калі галава ляжыць на нагах—цялёнак ідзець парадкам. Трэба толькі падцягаваць цялёнка за ножкі да сябе, каб ён хутчэй вышаў.

Аднак, і тады, калі цялёнак ідзець парадкам, карова можа не расьцяліцца сама ад таго, што цялёнак надта вялікі і не пралязаець у клубах. Найчасьцей гэта бываець тады, калі простая карова пахадзілася з вялікім заводным быком. Цяляты, а асабліва бычкі, маюць такую грубую галаву, што яна не пралязаець разам з нагамі праз праход, а найгорш тады, калі пузыр лопнуў ужо даўно і праход сухі.

Першая рада ў гэткіх выпадках такая. Паставіўшы карову задам вышэй, трэба адпіхнуць цялёнка назад у ношу (матку), пасьля гэтага ўліць цераз праход у ношу паўвядра, а то болей, цёплай перагатаванай вады з завараным крахмалам, або жыдкага адвару льнянога семя, каб зрабіць праход для цялёнка болей сьлізкім. Далей надзяваюць на морду цялёнку пятлю з мягкай вяроўкі (лепей зрабіць пятлю з скручанага адцастоль пасма пянькі) і цягнуць цялёнка адначасна за пярэднія ногі і вяроўкай за галаву. Цягнуць цялёнка трэба толькі ў той час, як карова нажымаецца.

Найчасьцей гэткае цяленьне бывае ў маладых кароўпервацёлак. Каб унікнуць гэтага, ня трэба першы раз карову злучаць з вялікім быком.

Карова ня можаць расьцяліцца ад таго, што цялёнак ідзець не парадкам і вось як:

1. Абедзьве пярэднія ножкі цялёнка ідуць проста, як і трэба, а галава бываець закінена на бок, або праваліўшыся паміж ног уніз, а то зусім бываець задзёртая на хрыбет. Каб дапамоч карове, трэба паставіць яе задам вышэй і адпіхнуць цялёнка назад у ношу. Пасьля, ўсунуўшы руку ў ношу, трэба выправіць галоуку і цягнуць цялёнка вон. Каб галава не завалілася ізноў, трэба, выпраўляючы галаву ў ношы, надзець цялёнку на морду пятлю з мягкай вяроўкі і тады цягнуць цялёнка адначасна за вяроўку і за ногі. Дзеля таго, што пятля з морды можаць лёгка сасмаргнуцца, лепей улажыць вяроўку пятлёй у рот цялёнку і пятлю засмаргнуць пад пашчэмкамі.

2. Цялёнак ідзець галавой; пярэднія ногі бываюць у каленках або ў плячох падкорчаны пад сябе, а не,—дык проста адна нага можаць быць закінена за галаву. Зразумела, што гэткім парадкам сам цялёнак ніколі ня выйдзець з маткі, пакуль ня будуць яму выпраўлены ногі. Каб дастаць цялёнка, трэба перш надзець яму, як было казана раней, на морду пятлю, а тады паставіць карову задам вышэй, а то проста палажыць яе на хрыбёт нагамі ў гару. Калі пузыр лопнуў даўно і цялёнак высах, дык, адпіхнуўшы цялёнка назад, трэба ўліць у ношу цёплай перагатаванай вады з адварам льнянога семя, а тады, засунуўшы руку ў ношу, трэба пастарацца выпрастаць цялёнку ножкі.

Выпраўляць ножкі трэба асьцярожна, каб не параніць ношу. Калі ножка будзе падкорчана ў каленях, дык яна выпростываецца так: прывязаўшы за капыта путам, або гужком, згібаюць ножку ў калене і паднімаюць калена к верху, а другой рукой цягнуць за пута.

Калі ногі падкорчаны пад жывот, дык перш выпрамляюць калена, а тады, падняўшы яго ўверху, выцягаваюць наперад усю ногу. Далей цягнуць цялёнка за ногі і галаву.

3. Таксама, як і пярэднія, калі цялёнак ідзець задам, бываюць падкорчаны пад сябе і заднія ногі. Каб дастаць цялёнка, трэба выпрастаць яму ногі. Выпраўляньне ног у гэткім выпадку робіцца таксама, як і выпраўляньне пярэдніх ног, аб чым было толькі што казана.

4. Цялёнак можаць ляжаць папярок к выхаду хрыбтом або нагамі. Палажыўшы карову дагары, і засунуўшы ў ношу руку, трэба старацца выправіць цялёнка. Калі пасьля будуць прыкорчаны ногі, або заваліўшыся галава, іх выраўніваюць такім спосабам, як было казана раней.

Калі так ці інакш цялёнка дастаць нямагчыма, дык трэба зьвярнуцца за дапамогай к вэтэрынару, а калі такога няма, дык трэба або рэзаць карову, бо яна ўсё роўна здохнець, або пусьціцца на апошнюю раду: даставаць цялёнка кавалкамі. Заціснуўшы ў жменю кароткі востры нож, трэба ўсунуць руку з нажом у ношу і залупіць скуру з ног па лапаткі; выкручываюць ногі і выкідаюць вон. Калі гэтага будзе мала, тады разразаюць цялёнку грудзі і выцягаваюць з яго ўсе вантробы, а пасьля тулава.

Бяручыся дапамагаць карове, трэба пільнавацца вось чаго. Рукі павінны быць абавязкова чыстыя. Вымыўшы рукі з мылам у чыстай вадзе, трэба памачыць іх разьведзенай у вадзе крэалінай. Усе рэчы, якія будуць ужывацца, павінны быць таксама чыстыя і вымытыя ў крэаліне. Выпраўляць цялёнка ў ношы і цягнуць яго трэба, ўліўшы перш леватывай у ношу цёплай вады з завараным крахмалам, або з адварам льнянога семя, каб зрабіць ход для цялёнка болей сьлізкім. Цягнуць цялёнка можна толькі ў той час як карова нажымаецца, бо калі цягнуць бязуважна, дык можна вывярнуць ношу. Калі карова змаглася, аслабела і перастала нажымацца, дык трэба даць ёй шклянку гарэлкі, яна пасьля гэтага робіцца бадрэйшая.

Я. П.

Рэдактар-Выдавец М. Шыла.

Друкарня Левін і Сын, Вільня, Нямецкая 22.